

DOCENTENHANDLEIDING: DIDACTIEK

Omdat de lessen in dit project veelal onderwerpen introduceren die voor de leerlingen nieuw zijn, zijn de lessen opgebouwd volgens de fasen van directe instructie. In deze docentenhandleiding wordt toegelicht wat directe instructie inhoudt en worden werkvormen uitgelegd die binnen de fasen van deze instructiemethode kunnen worden ingezet.

DIRECTE INSTRUCTIE

Ebbens & Ettekoven (2015)

Directe instructie kan worden ingezet om leerlingen nieuwe kennis over te dragen of ze nieuwe vaardigheden aan te leren. De docent reguleert het leren van de leerlingen in sterke mate, om het verwerken van de nieuwe informatie zo effectief mogelijk te laten verlopen. De structuur, oefening en directe feedback die kenmerkend zijn voor directe instructie bevorderen het gevoel van competentie bij de leerling en dragen daarmee bij aan een effectief leerklimaat.

Directe instructie kent zes fasen, die allemaal doorlopen dienen te worden om het leerproces zo effectief mogelijk te laten verlopen. Directe instructie neemt dan ook vaak een gehele les in beslag. Directe instructie start met een aandachtrichter die de doelen van de les duidelijk maakt en de voorkennis van de leerlingen activeert. Vervolgens is er ruimte voor het behandelen van nieuwe informatie. Een vorm om deze informatie te bespreken is in een onderwijsleergesprek (zie hieronder). Na de uitleg controleert de docent of de leerlingen de nieuwe informatie begrepen hebben. Het tweede deel van deze werkvorm bestaat uit het oefenen met de nieuwe kennis. Daartoe geeft de docent eerst duidelijke instructie op het zelfwerken dat volgt. Daarna gaan leerlingen, in meer of mindere mate zelfstandig, aan het werk met de nieuwe stof, in de vorm van opdrachten of andere leeractiviteiten. Directe instructie wordt afgesloten met een evaluatie van de les: hebben de leerlingen de kernbegrippen van de les opgepikt? Ook wordt hier gereflecteerd op de leerstrategie van de leerling: welke manier van werken was voor de leerlingen effectief?

Samengevat:

1. Aandacht richten op doelen les een aansluiten voorkennis
Bijv. woordspin
2. Nieuwe info op effectieve wijze aanbieden of voordoen
Bijv. filmpje met kijkopdracht of voorbeelden
3. Nagaan of belangrijkste begrippen of vaardigheden zijn overgekomen
4. Instructie geven ten behoeve van zelfwerkzaamheid
5. Geleide of zelfstandige oefening en het begeleiden van zelfwerkzaamheid
Bijv. samenwerkend leren
6. Afsluiten van de les op kernbegrippen en leerstrategie.

Voorbeelden bekijken

Om leerlingen nieuwe vaardigheden op een effectieve manier aan te leren, kan het gebruik van voorbeelden worden ingezet. In de uitleg is het gebruik van voorbeelden belangrijk, maar leerlingen leren ook door het te doen. Met andere woorden, het zelf oefenen met voorbeelden draagt bij aan de ontwikkeling van de nieuwe vaardigheden. Hierbij is het van belang dat dit gepaard gaat met een dialoog tussen docent en leerlingen of tussen leerling en medeleerlingen.

Opdrachten nabespreken

Als leerlingen huiswerkopdrachten hebben gemaakt of als er in de les opdrachten gemaakt worden, is het van belang dat er in de les met ten minste een van die opdrachten nog iets gedaan wordt. Dit bevordert de effectiviteit van het zelfstandig werken door de leerlingen.

ACTIVEREND LEREN: ONDERWIJSLEERGESPREK

Ebbens & Ettekoven (2015)

Het stellen van vragen kan worden ingezet om het denken van leerlingen zichtbaar te maken. Ook kan het dienen om voorkennis te activeren of om het geleerde beter te verankeren. Een effectieve manier om vragen te stellen is tijdens een onderwijsleergesprek. Hierbij ligt de uitkomst niet vast; de uitkomst wordt mede bepaald door de leerlingen. Dit bevordert het gevoel van autonomie bij de leerlingen, een van de pijlers voor een effectief leerklimaat.

Een onderwijsleergesprek kan zowel ingezet worden voor- als nadat de nieuwe informatie wordt uitgelegd. In het eerste geval dient het gesprek om de voorkennis van de leerlingen te activeren en de stof betekenis te geven en in het tweede geval om de nieuwe informatie toe te lichten of te controleren of de stof begrepen is.

Het is belangrijk dat er in een onderwijsleergesprek veel hogereordevragen gesteld worden. Dit zijn vragen waarbij leerlingen (nieuwe) kennis moeten integreren en moeten toepassen. Hogereordevragen bevorderen, meer dan lagereordevragen, het denken van leerlingen. Bovendien versterken zulke vragen het gevoel van de leerling dat zijn eigen ideeën waarde hebben, zodat er sprake is van meer autonomie.

ACTIVEREND LEREN: WOORDSPIN

Ebbens & Ettekoven (2015)

Werkvorm: de docent stelt een vraag en inventariseert de antwoorden van leerlingen door kernbegrippen op te schrijven rondom één centraal begrip, dat de kern van de spin vormt.

In een onderwijsleergesprek kunnen cognitieve vormgevers een hulpmiddel zijn om het denken van de leerlingen zichtbaar te maken, zowel voor de docent als voor de leerling zelf. De docent kan zo misconcepties die er bij leerlingen bestaan opmerken en daarop inspelen, wat het leren effectiever maakt. Een woordspin structureert het denken van de leerling en het ordenen van de informatie. Daardoor worden leerlingen zich meer bewust van hun denkproces. Opgedane kennis wordt zo gemakkelijker onthouden en is gemakkelijker toe te passen op andere onderwerpen en vakgebieden.

Een woordspin is met name geschikt om in te zetten bij het beantwoorden van vragen die gericht zijn op het begrijpen en integreren van (nieuwe) kennis en denkvaardigheden. Belangrijk is dat de docent het denken van de leerlingen niet remt door de antwoorden goed of af te keuren. Eventuele feedback op de input van de leerlingen geeft de docent pas als alle antwoorden geïnventariseerd zijn.

ACTIVEREND LEREN: QUIZ

Flokstra (2006)

De quiz wordt in verschillende vormen toegelicht in Flokstra (2006). Een quiz is activerend en motiveert de leerlingen. Hierbij kan gebruikgemaakt worden van een door de docent gemaakte quiz, maar de leerlingen kunnen ook zelf de quizvragen en antwoorden bedenken.

SAMENWERKEND LEREN: CHECK-IN-DUO'S

Ebbens & Ettehoven (2015)

Werkvorm: de docent stelt de leerlingen een vraag of geeft ze een korte opdracht. De leerlingen gaan daar kort individueel mee aan de slag en bekijken dan samen hun antwoorden. Eventueel wisselen ze daarna hun antwoord uit met een ander duo. De docent bespreekt klassikaal de moeilijkheden of onduidelijkheden waar leerlingen tegenaan lopen.

Deze werkvorm is geschikt voor het bespreken van gesloten vragen of vragen met eenduidige antwoorden of voor korte opdrachten.

SAMENWERKEND LEREN: DENKEN – DELEN – UITWISSELEN

Ebbens & Ettehoven (2015)

Werkvorm: de docent stelt een vraag of geeft de leerlingen een korte opdracht. Zij krijgen kort de tijd om daar zelf over na te denken. Vervolgens delen zij hun antwoord met hun groepje. Gezamenlijk komen de leerlingen per groepje tot een antwoord op de vraag. Ten slotte worden de antwoorden van de groepjes uitgewisseld door ze klassikaal te bespreken.

Deze werkvorm is geschikt voor korte opdrachten en voor denkvragen, die mogelijk op meer dan één manier kunnen worden beantwoord. Denken-delen-uitwisselen kan dienen om te controleren of leerlingen een eerdere uitleg begrepen hebben, om hun voorkennis te activeren of om toepassingsvragen te stellen.

SAMENWERKEND LEREN: DISCUSSIE

Projectgroep Nederlands V.O. (2002)

Werkvorm: een voorbereid groepsgesprek tussen een aantal leerlingen (4 tot 8) met een duidelijk doel.

Er worden twee soorten discussies onderscheiden: beeldvormende discussies en besluitvormende discussies. Het doel van een beeldvormende discussie is om een onderwerp van verschillende kanten te belichten en analyseren. Hiertoe dienen vragen gesteld te worden die de eigen mening, maar ook de mening van anderen centraal stelt. Ook kunnen argumenten beschouwd worden en kan eventueel de eigen mening worden aangepast op basis van besproken informatie.

Het doel van een besluitvormende discussie is een gezamenlijke oplossing voor een probleem te vinden.

Het kunnen voorbereiden en voeren van een discussie of debat is een van de eindtermen voor mondelinge taalvaardigheid bij het vak Nederlands.

PRESENTATIE / VOORDRACHT

Projectgroep Nederlands V.O. (2002)

Werkvorm: leerlingen geven een voorbereide presentatie van ongeveer een kwartier. De presentatie kent een duidelijke opbouw in inleiding, verduidelijking in de kern en slot. Na afloop stelt het publiek vragen.

Het kunnen voorbereiden en houden van een voordracht is een van de eindtermen voor mondelinge taalvaardigheid bij het vak Nederlands.

Om de aandacht van de luisterende leerlingen bij de presentatie te houden, kunnen de leerlingen in het publiek de sprekers observeren en feedback geven op een of meerdere punten. Ook kunnen de leerlingen de opdracht krijgen om een verslag van de voordracht te maken.

VERDER LEZEN?

Ebbens, S., & Ettehoven, S. (2015). *Effectief leren*. Groningen: Noordhoff Uitgevers B.V.

Flokstra, J.H. (2006). *Activerende werkvormen*. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling VO.

Projectgroep Nederlands V.O. (2002). *Nederlands in de Tweede Fase*. Bussum: Uitgeverij Coutinho B.V.